

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/Volume 8, Sayı/Issue 20 (Aralık/December 2019), s. 114-150.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut308>
ISSN: 2147-5490, Mainz-Almanya

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 11.11.2019
|| Kabul Tarihi: 02.12.2019

16. Yüzyıl Divan Şairi Hâtemî ve Dîvânçesi

Ottoman Poet Hatemi in 16th Century and His Divance

Zahide EFE*

Öz

16. yüzyıl, klasik Türk şiirinde zirvenin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Türk edebiyat tarihinin en büyük şairleri de aralarında olmak üzere yüzlerce şair yetişmiştir. Bu şairlerden biri de aslen Edimeli olup yazmış olduğu şiirlerde önce Mâtemî, daha sonraları ise Hâtemî mahlasını kullanan İbrahim Bey'dir. Edirne Sultan sarayında yetişerek sipahi olan Hâtemî, daha sonraları sipahiliği terk etmiştir. Şehzade Selim'in musahiplerinden Turak Çelebi'ye defterdarlık yapan ve II. Selim tahta çıktıktan sonra onun müteferrikası olan şair, 1595-96 yılında vefat etmiştir. Tezkirelerde ve çeşitli biyografik kaynaklarda mürettep bir *Dîvân* sahibi olduğu bilgisi yer alan şairin bu eserinin herhangi bir nüshası bugün için elde değildir. Ancak Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. Or. Oct. 3652 numarada kayıtlı bir nazire mecmuasında Hâtemî'ye ait bir dîvânçe yer almaktadır. Bu nüshadaki şiirlerle birlikte çeşitli tezkireler, biyografik kaynaklar ve şiir mecmualarında da şaire ait birçok şiir kayıtlıdır. Hâtemî'nin şiirlerini tespit etmek için yaptığımız katalog taramaları neticesinde şaire ait 2 kaside, 2 musammat, 4 kıt'a, 179 gazel ve 61 beyit olmak üzere toplam 248 manzume tespit edilmiştir. Şair, yazmış olduğu bu şiirlerde şairlikteki maharetini sergilemiş, klasik Türk şiirinin mazmun, hayal ve benzetme unsurlarını başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu çalışmamızda Hâtemî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verildikten sonra; şiir mecmuaları ve çeşitli biyografik kaynakların taranması neticesinde şaire ait olduğu tespit edilen 248 şiirin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak şiirlerinden bazılarının tenkitli metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, 16. Yüzyıl, Edirne, Hâtemî, Dîvânçe.

Abstract

16th Century is a period that the peak was seen in the classical Turkish poetry. Hundreds of poets including the Turkish literature history's greatest poets grew in that period. One of those poets is Ibrahim Bey who is really from Edirne and used firstly the pen name as Matemi and then Hatemi in his poetries. Hatemi who grew in Edirne Sultan's Palace and became a

* Ar. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye-Türkiye.
Elmek: zahide_efe@outlook.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1411-4557>.

cavalryman gave up being the cavalryman afterwards. The poet who made the revenue official duty for Turak Çelebi being one of the companions of Selim The Lineage, and who became the multi-specialist official for Selim II after he came to the throne died in 1595-96. Any copies of this work belonging to the poet that the information is not available in the collection of biographies and various biographical resources about that he had the reorganized *Divan* are not available for today. However, there is a *divance* belonging to Hatemi in the parallel journal recorded in Ms. Or. Oct. 3652 in Turkish Manuscripts in Berlin State Library in Germany. Many poetries belonging to the poet are recorded in the various connections of biographies, biographical resources and poetry journals with the poetries in this copy. As a result of the catalogue reviews that we made in order to determine Hatemi's poetries, we determined 248 poems including 2 kaside, 2 musammat, 4 kıta, 179 gazel and 61 beyit belonging to the poet. The poet expressed his skill at being a poet with his poetries, and he successfully used the factors of poetic theme, imagination and metaphor of classical Turkish poetry. In our study, the information about Hatemi's life and his literal personality will be firstly given; then, as a result of the review on the poetry journals and various biographical resources, the form and content features of 248 poetries which are determined as belonging to the poet will be emphasized and finally some of the criticized text will be included.

Keywords: Classical Turkish Literature, 16th Century, Edirne, Hatemi, Divance.

Giriş

16. yüzyıl, Osmanlı'nın sahip olduğu ihtişamın birçok alanda kendini hissettirdiği bir dönem olmuştur. Bu ihtişam, birçok alanda olduğu gibi edebî alanda da kendini hissettirmiştir. Bu ihtişamın edebî alandaki yansımalarını bu dönem tezkireleri ile biyografik kaynaklarında görmek mümkündür. Devletin en üst makamı olan padişahından sıradan esnafına; hatta ümmi olanlarına kadar toplumun çok farklı kesimlerinden temsilciler, bu yüzyıldaki edebî birikimin tekâmülü ve inkişafında çok önemli roller üstlenmişlerdir.

Bu dönem temsilcilerinden olan divan şairlerinden bir kısmının divanının bugün elimizde olmasına karşılık bir kısmı divan tertip etmemiş ya da çeşitli sebeplerle divanı günümüze ulaşmamıştır. Herhangi bir eseri günümüze ulaşmayan bu türden şairlerin şiirlerine çeşitli şiir mecmualarında rastlamak mümkündür.

Tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda mürettep bir *Dîvân* sahibi olduğu belirtilen ancak bu eserinin herhangi bir nüshası bugün için elde bulunmayan divan şairlerinden biri de Hâtemî'dir. Ancak yaptığımız katalog taramaları neticesinde Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. Or. Oct. 3652 numarada kayıtlı olan bir nazire mecmuasında Hâtemî'ye ait bir dîvânçe tespit ettik. Mecmuanın 317a-319b varakları arasında "Dîvânçe-i Hâtemî" başlığı altında şairin 23 şiiri kayıtlıdır. Ayrıca aynı mecmuanın muhtelif yapıtlarında bulunan 97 şiirle birlikte bu mecmuada şaire ait toplam 120 şiir kayıtlıdır.

Bu nüsha dışında şairin başka şiirlerini de tespit etmek amacıyla yapılan mecmua taramaları esnasında çeşitli mecmualarda Hâtemî'nin birçok şiirinin kayıtlı olduğuna tesadüf edilmiştir.

Bu çalışmada; şiir mecmuaları ve çeşitli biyografik kaynakların taranması neticesinde şaire ait olduğu tespit edilen 248 şiirin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak şiirlerinden bazı örneklerle yer verilecektir.

1. Hâtemî ve Hayatı

Asıl ismi İbrahim olan şair, Edirnelidir (Açıkgöz 2017: 130). Bergos (Burgaz)'da camisi bulunan Sancak Beyi Mehmed Bey'in torunu, Zaîm Dîvâne Mahmud Bey'in ise

oğludur (Kılıç 2018: 631; Sungurhan 2017: 322; Açıköz 2017: 130; İsen 2017: 240). Önceleri sipahi olan şair, daha sonra sipahiliği terk ederek Arap ve Acem diyarlarına seyahate çıkmıştır (Solmaz 2018: 146; İsen 2017: 240). Yaya olarak hacca giderek bir süre Mekke’de kaldıktan sonra dönüşte Konya’ya uğrayarak Şehzade Selim’e kasideler sunan (Kılıç 2018: 631; İsen 2017: 240) şair, önceleri Mâtemî olan mahlasını Şehzade’nin de isteğiyle Hâtemî olarak değiştirmiştir. Şehzade Selim’in musahiblerinden Turak Çelebi’ye defterdar olan Hâtemî, II. Selim tahta çıktıktan sonra padişahın müteferrikası olmuştur (Kılıç 2018: 631; Sungurhan 2017: 322; Solmaz 2018: 146; İsen 2017: 240).

Ahdî’ye göre (Solmaz 2018: 146) derviş-meşrep bir kişiliğe sahip olan Hâtemî, önce Şeyh İbrahim Gülşenî’ye daha sonra Haydarî ve Kalenderî tarikatlarına intisap etmiştir (İsen 2017: 240). Şair, 1004/1595 yılında (Ali’ye göre 1005/1596’da seksen yaşını geçkin) Edirne’de ölmüştür. Ölümüne Edirneli şair Memezâde Hâdî Efendi “Hâtemî’ye tevbe-i tevfik ile irüp ecel / Buldı hüsn-i hâtîme târîh-i hatm-i bî-bedel” beyitini tarih düşürmüştür (Peremeci 1939: 205).

2. Eserleri

Hâtemî, mürettep bir *Dîvân* sahibidir (Balcı 2015: 648; İsen 2017: 241; Kazancıgil 1996: 127; Adıgüzel 2008: 140; Yavuz ve Özen 1972: 170; Peremeci 1939: 205). Ancak bu *Dîvân*’ın herhangi bir nüshası bugün için elde değildir.

Pervane Bey Mecmuası’nda Mâtemî mahlası ile yazılmış 29 şiir bulunurken Edirneli Nazmî’nin *Mecma’u’n-Nezâ’ir* adlı eserinde 30 şiir yer almaktadır. Ancak *Mecma’u’n-Nezâ’ir*’de yer alan şiirler “Mâtemî-i Acem” başlığını taşımaktadır. Bu durumu Fatih Köksal *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* digital veritabanında kaleme almış olduğu Mâtemî maddesinde, “şairin uzun süre Acem ülkelerini gezmiş olmasından ve diğer Mâtemîlerden tefrik etmek maksadıyla yazılmış olmalıdır” (Köksal, 2013) şeklinde açıklamaktadır.

Ancak Feridun Hakan Özkan (2019), *Mâtemî’nin Nesrî’l-Le’âlî Tercümesi* adlı çalışmasında bu mecmualardaki şiirlerin mezkûr Hâtemî/Mâtemî’ye değil Acem Mâtemî olarak tanınan Yâr Alî Tebrîzî’ye ait olduğunu dile getirmiştir. Buna sebep olarak da *Mecma’u’n-Nezâ’ir*’de birbirinden tefrik edilmesi gereken birden çok Mâtemî’nin söz konusu olmadığını, biyografik kaynaklarda Hâtemî/Mâtemî için örnek verilen şiirlerle bu mecmualarda yer alan şiirlerin örtüşmediğini ve 1596’da 80 yaşını müteceviz ölen bir kişinin bu tarihten takriben 72 yıl önce (1524) tertip edilen *Mecma’u’n-Nezâ’ir*’de 30 şiirin bulunabilmesinin ihtimal dahilinde olmadığını dile getirmektedir (Özkan 2019: 110-11).

Nitekim *Pervane Bey Mecmuası*’nda ve Edirneli Nazmî’nin *Mecma’u’n-Nezâ’ir* adlı eserinde söz konusu edilen şiirlerle tezkirelerde ve biyografik kaynaklardaki Hâtemî/Mâtemî başlığı altında verilen şiir örnekleri birbiriyle örtüşmemektedir. Ayrıca şairin şiirlerini bir araya getirmek için yaptığımız mecmua taramaları neticesinde de bu şiirlerle örtüşen hiçbir şiire rastlanmamıştır. Bu durum da bu mecmualarda yer alan şiirlerin çalışmamızın konusunu teşkil eden Hâtemî/Mâtemî’ye ait olmadığını göstermektedir.

3. Edebî Kişiliği

Hâtemî hakkında bilgi veren kaynaklarda, onun edebî kişiliği ve şairliği hakkında olumlu değerlendirmeler yapılmıştır.

Şairin âşıkane gazeller yazdığını ve kasidede başarılı olduğunu dile getiren Ahdi, onu şiir ilmine hâkim, aruz ve kafiye de başarılı bulduğu gibi muammada da maharetli bir şair olarak tanıtmıştır (Solmaz 2018: 146).

Gelibolulu Ali ise Hâtemî'nin zor zeminlerde şiir söylemede güçlü ve sözlerinin kuvvetli olduğunu belirterek makbul gazellere sahip olduğunu dile getirir (İsen 2017: 240).

Hâtemî hakkında bir diğer değerlendirmeyi yapan Hasan Çelebi de onun güzel şiirlerinin bulunduğunu dile getirerek devrinin meşhur şairleri arasında gösterir. Ancak şairi Farsça şiir yazmada başarılı bulmadığını "Bu kötü işten çekinmesi umulur." ibaresiyle belirtir (Sungurhan 2017: 322).

Hâtemî'nin edebî kişiliği hakkında tek olumsuz değerlendirmeyi yapan Riyâzî ise şairin yeni manalar icat etmeye muktedir ancak edasının anlamsız ve dilinin tutuk olduğunu bu yüzden de makbul bir sözünün nadir bulunduğunu dile getirmiştir (Açıkgöz 2017: 130).

Divan edebiyatı geleneğinde hemen hemen bütün şairler, yazmış oldukları şiirlerinde kendi şairlikleri ve şiirlerinden övgüyle bahsetmişlerdir. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren divan şairleri kendilerini İranlı şairlerle mukayese ederek onlara üstünlük iddiasında bulunmuşlardır. Birçok şair gibi Hâtemî de bu geleneğe uyarak yazmış olduğu bazı şiirlerinde kendini Hâcû-yı Kirmânî ve Hâfız gibi ünlü İran şairleri ile kıyaslamış ve kendi şiirlerinden övgüyle bahsetmiştir.

Şair, "Ey Hâtemî, Hâfız senin can bağışlayan şiirinin kokusunu Şîrâz'dan alsa kabrinde taze can bulurdu." diyerek şairlik yönüyle Hâfız'dan üstün olduğunu iddia eder:

*Merķadinde tâze cân bulurdı Hâfız Hâtemî
Büy-ı şî'r-i rûh-baḥşum alsa ger Şîrâzdan* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 192a)

Şiirini değerli taşlarla bezenmiş bir ağaca benzeten şair, bu hâliyle İran'ın meşhur şairi Hâcû-yı Kirmânî'ye bahçıvanlığı öğretmiş olacaktır:

*Hâtemî naḥl-i mücevher bu muraşsa' nazmuñ
Naḥl-bend olmağı öğretmek olur Hâcûya* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 251a)

Söz pazarının sarrafları, onun sözü gibi ölçülü ve yerli yerinde kullanılan bir söz henüz görmemişlerdir:

*Hâtemî görmedi bâzâr-ı suḥan şayrefin
Vezn-i ṭab'um gibi bir güher-i sencide henüz* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 106a)

Şair, renkli mana içkisinin kadehine benzettiği gazelinin devrin padişahının eline yakışmasının uygun olacağını dile getirir:

*Mey-i rengin-i ma'ânî kadehidür bu ğazel
Hâtemî varsa yaraşur şeh-i devrân eline* (22 Sel 2309, vr. 163a)

Dîvân'ının şöhretinin âleme ün saldığını dile getiren şair, divan ehli olan kimselerin bundan habersiz olmasının uygun olmayacağını söyler:

*Ṭutmuş iken 'âlemi defterleri dîvânumuñ
Hâtemî erkân mîdur bu ehl-i dîvân bî-ḥaber* (06 Mil Yz A 7981, vr. 56a)

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde şairlerin edebî şahsiyetlerinin oluşumunda kimlerden etkilendiğini ya da kimleri etkilediğini tespit etmek hususunda nazirecilik geleneği ve nazire mecmuaları önemli bir yere sahiptir. Nitekim Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. Or. Oct. 3652 numarada kayıtlı olan ve Hâtemî'nin de 120 şiirini barındıran nazire mecmuasında şairin birçok nazire şiiri kayıtlıdır. Bu şiirler içerisinde Hâtemî'nin; Sultan Murad, Şemsî, Sâdık, Bâkî, Muhibbî, Mânî, Hayâlî, Derviş, Âlî, Celâl, Âşık, Emrî, Âzerî, Necâtî, Hüdâyî, Ulvî, Ahmed, Hasan, Tab'î, Fuzûlî, Zâtî, Sabrî, Tîğî, Misâlî, Hakanî ve Belîğî gibi şairlerin şiirlerine yazmış olduğu nazireleri bulunmaktadır. Bu durum şairin edebî kişiliğinin şekillenmesinde hangi şairlerden etkilendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

4. Dil ve Üslup

Hâtemî; yaşamış olduğu dönemin dil anlayışına paralel olarak şiirlerinde akıcı, sade bir dil kullanmıştır. Özellikle bazı beyitlerini hemen söylenmiş hissi uyandıran ve samimi bir edanın hâkim olduğu bir tarzda kaleme almıştır. Şairin bu tarzda söylediği beyitlerden birkaçı örnek olarak aşağıda gösterilmiştir:

*Cân ile dil zülf ü ebrûnuñ kulu kurbânıdır
İtmez in tîğ ü kemendüñ haqqıçün lâf [u] güzâf*
(Ms. Or. Oct. 3652, vr. 318b)

*Naqd-i eşk-i çeşmümi şu gibi harc itseñ n'ola
Hâce-i hüsn ü bahâsın sevdiğüm dükkân senüñ*
(Ms. Or. Oct. 3652, vr. 156a)

*Ey 'âşıkını öldürücü şâh-levendüm
V'ey bendesinüñ hâline raħm itmez efendüm*
(Ali Emiri Manzum 638, vr. 74a)

*Üstüme çekme benüm iki gözüm hañcer-i kîn
Göricek bendeñi ebrûlaruñi eyleme çin*
(Sultân-ı Hübâna Münâsib Eşâr, s. 790)

Hâtemî, şiirlerinde genellikle beşerî konuları terennüm etmiştir. Bundan dolayı şairin şiirlerine âşıkane ve rindane bir eda hâkimdir. Bu üslup özelliğine örnek teşkil eden bazı beyitler şunlardır:

*Yârî bādâm-ı muşşer gibi 'uryân gördüm
Gömleği harc idüp anı alurın pehlüya* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 251a)

*Şoyunup şuya girse ol perî-peyker melek-simâ
Hâzân yaprağı gibi Hâtemî mihr-i cihân ditrer* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 32a)

*Devr-i dâ'imde piyâle yine ayağa binüp
Kadeh-i bade gibi meclis-i rindân tolaşur* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 36b)

*Huş-nevâ ra'nâ güzellerle n'ola 'ıyş eylesek
Muṭribân-ı nağme-sâz u gül-'izâr eglencedür* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 51a)

*Hemân şoħbet bize kaldı dilâ bu bezm-i fâniden
Getürdi ayağı rindân-ı yârân-ı şafâ bir bir* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 61a)

Karşılıklı konuşma havasında, “dedim” ve “dedi” yüklemeleriyle yazılan gazellere mürâca şîir denir. Konusu aşk olan bu şîirlerin en bariz vasfı, sade bir dille yazılmış olmalarıdır (Saraç 2011: 57). Hâtemî de “dedim-dedi” kalıbı ile söylenmiş müstakil bir manzume yazmış olmamakla birlikte, birçok beyitte bu ifade tarzını kullanarak şîirlerine hem samimi bir eda katmış hem de bu sayede sade bir söyleyiş tarzını tercih etmiştir:

Görüp nâfinda cānānuñ siyeh bir hāl-i ‘anber-bū
Nedür **didüm** göbek miski **didi** ol gözleri āhū (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 319a)

‘Āşık oldur vire varın saña **didüm didi** yār
Dağı a‘lā idegör himmetüñi bunda ne var (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317b)

Eglenür misin **didi** kūyumda ol rengin-suhan
Didüm ey ārām-ı cān eglencedür maqşūd olan (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 215b)

Yapmış idüñ gönlümi yıkdüñ **didüm** güldi **didi**
Var mı bir ma‘müre kim ‘ālemde vīrān olmaya (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 319b)

Divan şairleri yazmış oldukları şîirlerde manayı güçlendirmek ve bunlara söyleyiş güzelliği sağlamak amacı ile deyimlere ve atasözlerine sıkça yer vermişlerdir. Hâtemî de bu amaca yönelik olarak birçok divan şairi gibi şîirlerinde deyimleri ve atasözlerini başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu kullanımda ağırlıklı olarak deyimler göze çarpmaktadır. Hâtemî'nin şîirlerinde tespit edilen deyimlerden bazıları şunlardır: “Başını (taştan) taşa vurmak, diş bilemek, kameti çeng olmak, kanına girmek, ettiği yanına (kâr) kalmak, kılı (kırk) yarmak, dil uzatmak, gözden geçirmek, gönlüne girmek, baş üstünde tutmak, el uzatmak, elden çıkarmak, el vermek, göz dikmek, aklını yitirmek, gönlünü yapmak, gönlünü yıkmak, kan ağlamak, sikkeyi mermerde kazmak, can vermek, iş edinmek, yüz vermek, yele vermek, karar etmek, ayağı yere basmamak, yer etmek, kıymetini bilmek, gönlüne girmek, gözüne girmek, yerli yerinde, el yumak, saçını (başını) yolmak, el bir eylemek, ah etmek, yüreğinin yağı erimek, kan dökmek, göz göre (göre), el üstünde tutmak, ak düşmek, kan oturmak, göz yumup açınca(ya kadar), gözüne görünür olmak, el sözüne uymak, kurban olmak, yıldızı barışmamak, kulak çekmek, yabana atmak, el açmak, yıkıp yakmak, ocağına su koymak, yüzünü döndürmek, boynuna vebal almak, yağma etmek, kırıp geçirmek”.

Atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri meramın daha iyi anlaşılması, az sözle çok şey anlatmak ve anlamı daha da güçlendirmek için sıkça kullanılan Türkçedeki önemli dil malzemeleri arasında yer alır. Günlük hayatta konuşma dilinde olduğu kadar edebî metinlerde de nasirler ve şairler bu dil malzemelerinden mümkün olduğunca istifade etmişlerdir (Kaplan 2019: 365). Hâtemî de kaleme almış olduğu manzumelerinde deyimler kadar fazla olmasa da bazı atasözlerini de kullanmıştır:

‘Işka düşdüm dem-be-dem ağlamak olmuşdur işüm
Bir meşeldür gerçi dirler **ağlamaz kendü düşen** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 215b)

Ehl-i ‘Işka nice rahm ide h‘āre-i raqīb
Ne bilür aç olanuñ hālını ey Hâtemî **toğ** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 318b)

Ne ekse anı biçer gerçi âdem Hâtemî ammā

Ma'ânî hâşılın almağa bir hoş tâze yir açdı (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 266a)

Göñül âh eylese odlar çıkar bu çeşm-i pür-nemden

Ƙurı yanınca yaş yanar dimişler mâ-teğaddem (06 Mil Yz A 7981, vr. 4a)

Bununla birlikte şair, atasözü gibi kullanılan birtakım kalıplaşmış ifadelere de şiirlerinde yer vermiştir:

Hâtemî göñlini yap yıƘma dil-i ehli dili

Ƙıl hâzer 'arş-ı Hudâ Ka'be-i 'ulyâ yıƘılır (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 57a)

Cân virse saña tûñ-i dil itme ta'accüb

Ƙo söyleyeni sözüm işit **söyledeni gör** (06 Mil Yz A 7076, vr. 36a)

İrişür menzil-i mağşudına âheste giden

Tîz-rev olsa kişi pâyine dâmân tolaşur (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 36b)

Hâtemî'nin şiirlerinde şairin yaşadığı dönemin dil özelliklerini yansıtan ancak bugün için arkaik özellik taşıyan bazı kelimeler de karşımıza çıkmaktadır. "Yasdanmak, sencileyin, kaçan, kimesne, ögmek, yilmek, öñdül, kakmak, omaç, kangı, koçmak, degme, öykünmek, şol, inen, simak, inende, dahu, urmak, key, kanı, yuvalanmak, kanda, yasmak, kakmak, söyünmek, iltmek, aldamak" gibi kelimeler arkaik özellik taşıyan kelimeler arasındadır.

5. Muhteva Özellikleri

Şair, yazmış olduğu şiirlerinde klasik Türk şiirinin mazmun, hayal ve benzetme unsurlarını çok iyi değerlendirmeyi başarmış ve klasik şiirimizin en sık kullanılan mazmun, mecaz ve istiarelerini şiirlerinde ustaca kullanmıştır.

İslam dininin kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (sav) sözleri divan şiirinin de iki önemli kaynağı konumundadır. Divan şairleri yazmış oldukları şiirlerinde ayet ve hadislerden doğrudan veya dolaylı olarak iktibas ve telmih yoluyla faydalanmışlardır. Bu edebî sanata birçok divan şairi gibi Hâtemî'nin şiirlerinde de rastlamak mümkündür:

Yed-i beyzâ-yı Mûsâdur meger kim pençesi yârüñ

Kim oğur âyet-i innî ena'llâh' gören el-ğaç (Belediye 1565, vr. 54a)

Sînemdeki na'l itdi beni tîğüñe vâşıl

Hağ söz dürür ed-dâlü 'ale'l-hayri kefâ'if¹ (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 165a)

Hâtemî nûrun 'alâ nûr³ dir anı göricek

Geyse ol ruhları 'ıyd egnine ağ bayramı

(Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif, s. 842)

Birçok divan şairinin şiirlerinde musiki terimleri ile yazılmış manzumelere rastlamak mümkündür. Hâtemî de çeşitli musiki aletleri ve musiki ile ilgili terimleri kullanarak şiirlerine renk ve canlılık katmayı bilmiştir:

¹ "Muhakkak ben (evet) ben Allah'ım", Kasas Sûresi 30. Âyet.

² "Hayra delâlet eden onu yapan gibidir", Hadîs-i Şerîf, Tirmizî, İlm 14, (2672).

³ "Nur üstü nur", Nûr Sûresi 35. Âyet.

*Rište-i cānı belā **çengine tār** itmek ise
Bezm-i ‘ışkuñda şehā nāzük imiş **kānūnuñ*** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 150b)

*Dü-**āheng** eyle hem-**āheng** olup bir **faşl-ı meclis kıl**
Nevāda nağmeler eyle şafā-efzā be hey bülbül* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 171b)

*Çak **hüseynīye** dek irişdi **nevā-yı ‘uşşāk**
Aḥsen-i ḥüsn ile gördükde o vech-i ḥüsnī* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 261a)

***Mutrib-i** gül-çihre olmışdur havāle üstine
Bezm içinde **kāmeti çeng** olmasun mı iki **kat*** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317a)

*Bā‘ış nedür bu **nağmeye** bu deñlü nāleye
Mutrib ne dem ki **çeng-i pür-efgāna şarmaşur*** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 74a)

Divan şairleri bir gelenek olarak doğdukları, buldukları veya bir müddet yaşadıkları yerler, kasabalar, şehirler hakkında özellikle onları övücü mahiyette şiirler yazmışlar, bunları da divanlarına almışlardır. Bu şehirler arasında sayı olarak ilk sıraları İstanbul, Edirne, Bursa gibi Osmanlı’ya paytahtlık yapmış yerler veya şehzadelerin padişah olmazdan önce buldukları sancaklar paylaşmaktadır (Arslan 2018: 48). Hâtemî de bu geleneğe uyarak biri Edirne diğeri Bursa olmak üzere redifi şehir ismi olan iki şiir kaleme almıştır.

*Devr-i gülde reşk-i cennetdür fezā-yı **Edrine**
Dem-be-dem ḥüb olmada ḥüsn ü bahā-yı **Edrine***
(Enisü’l-Musâmirîn, s. 165)

*Aldı gönülüm bir meh-i nā-mihr-bānı **Bursanuñ**
Vay eger böyle olursa her civānı **Bursanuñ***
(Nadir Eserler Kütüphanesi, T 10598, vr. 104b)

Divan şiirinde kimi dinî şahsiyetler, devlet adamları ya da çeşitli şahıs isimleri bazen beyit içerisinde bazen de redif olarak şiirlerde yer almaktadır. Hâtemî’nin şiirleri arasında da biri “Kaya” diğeri “Hüseyn” olmak üzere redifi şahıs ismi olan iki gazel yer almaktadır:

*Başı taşā taşı başa urup ey cānum **Kaya**
İşigün terk itmezem ölsem benüm cānum **Kaya***
(06 Hk 3602/1, vr. 102a)

*Abdāl-ı dil oldı yine meyyāli **Hüseynüñ**
La‘net aña kim olmaya abdālı **Hüseynüñ***
(Mecmû’atü’l-Letâif ve Sandûkatü’l-Maârif, s. 577)

Şair, yazmış olduğu on beş beyitlik bir gazelinde devrinin padişahı III. Murad (sal. 1574-95)’ın yapmış olduğu seferleri dile getirerek ondan övgü ile bahsetmiştir:

*Diyār-ı Kaydefā mānendi mülk-i şarkı ğark itdi
Aķup deryā gibi ‘asker ne dem vardı Revān üzre*

*Büt-i Gürcîlerüñ şındı mecûsî odlara yandı
Düşelden berķ-i hışmı taht-ı Azerbâycân üzre*

*Hümâ-yı salţanat zıll-ı Hudâ **Sultân Murâd** ol kim
Şalupdur sâye şimdi cümle şâhân-ı cihân üzre* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 248a)

Şair, bir diğer gazelinde de II. Selim (sal. 1566-1574)'den bahsederek onu medhetmiştir.

*‘Azın ider çünki sefer kaçdına **Sultân Selîm**
Şağda [vü] şolda durur nîze-güdâzân şaf şaf*

*Bâyezîdîlerüñ âlâyı tağıldı olıcaķ
‘Asker-i Hâzret-i Sultân Selîm Hân şaf şaf* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 133b)

6. Şekil Özellikleri

6.1. Nazım Şekilleri

Hâtemî'nin tespit edilebilen şiirleri kaside, tahmis, murabba, kıt'a, gazel ve müfred nazım şekilleri ile kaleme alınmıştır.

6.1.1. Kasideler

Hâtemî'nin tespit edilebilen iki kasidesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki II. Selim için yazılmış olup 43 beyitten müteşekkildir. *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* vezni ile yazılmış olan bu kaside, mürdef kafiyelidir. Bu kasidenin dikkat çeken özelliği her mısra'ında tîr ve kemân kelimelerinin kullanılmış olmasıdır.

İkinci kaside, yine II. Selim için yazılmış olup 31 beyitten oluşmaktadır. *Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün* vezinli bu kaside, mürdef kafiyeli ve "şikâr" rediflidir.

6.1.2. Musammatlar

Hâtemî'nin tespit edilebilen şiirleri arasında biri murabba diğeri Şemsî'nin gazeline yazdığı tahmisi olmak üzere iki adet musammat yer almaktadır. Bu şiirlerin biri altı diğeri ise yedi bentten müteşekkildir.

6.1.3. Kıt'alar

Hâtemî'nin tespit edilen şiirleri arasında kıt'a nazım şekli ile yazılmış dört manzume yer almaktadır. Bunlardan biri Tunus'un fethi için yazılmış bir tarih kıt'asıdır.

6.1.4. Gazeller

Hâtemî'nin en çok tercih ettiği nazım şekli gazeldir. Şair, yazmış olduğu 179 gazelinde klasik edebiyatın ifade şekilleri, edebî sanatları ve mazmunlarını başarılı bir şekilde işlemiştir.

Bu gazellerin büyük çoğunluğu (119 gazel) beş beyitlidir. Geri kalan gazellerden 26'sı altı, 21'i yedi, 7'si sekiz, 3'ü dokuz, 1'i on iki, 1'i ise on beş beyitlidir. Ayrıca gazellerin 1 tanesi dört beyitten müteşekkil nâ-tamâm gazel (=eksik gazel)'dir.

Hâtemî, alfabenin 24 harfinde gazel yazmıştır. Harfler içerisinde ise en çok "ra (ر)" harfini tercih etmiştir. Gazellerin harflere göre sayıca dağılımı şu şekildedir:

Elif (ا) 4, be (ب) 1, pe (پ) 1, te (ت) 3, cim (ج) 1, çim (چ) 2, ha (ح) 1, hı (خ) 2, dal (د) 2, ra (ر) 44, ze (ز) 10, sin (س) 2, şın (ش) 8, tı (ط) 2, ayın (ع) 1, fe (ف) 4, kaf (ق) 5, kef (ك) 9, lam (ل) 11, mim (م) 5, nun (ن) 17, vav (و) 1, he (ه) 25, ye (ی) 18.

6.1.5. Beyitler

Hâtemî'ye ait olduğu tespit edilen toplam 61 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerden 58'i matla, üçü ise müfret şeklindedir.

6.2. Vezin

Hâtemî yazmış olduğu 248 şiirinin hepsini aruz vezni ile yazmıştır. Bu şiirlerinde "hezec, remel, müctes ve hafif" bahirlerine ait 9 farklı aruz kalıbını kullanmıştır. Şairin en çok tercih ettiği vezin kalıbı remel bahrinin *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıdır. Kullanılan vezinlerin nazım şekillerine göre sayıca dağılımı şu şekildedir:

Bahirler	Vezinler	Kaside	Musammat	Kıt'a	Gazel	Müfred
Remel	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün		1		55	22
	Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün	1			44	11
	Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün			1	1	
Hezec	Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün		1		52	13
	Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün			1	1	2
	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün				15	4
	Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün	1		1	9	5
Müctes	Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün				1	2
Hafif	Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün			1	1	2
	Toplam	2	2	4	179	61

Birçok divan şairinde olduğu gibi Hâtemî'nin şiirlerinde de imale, zihaf, med gibi aruz unsurları görülmektedir. Kısa ünlüyle biten ya da tek kısa ünlüden ibaret bir açık (=kısa) heceyi, ölçü gereği uzun; yani, kapalı hece değerine yükseltmek (Saraç 2011:104) olan imale, Hâtemî'nin şiirlerinde en çok karşımıza çıkan aruz uygulamasıdır. Daha çok Türkçe kelime ve eklerde karşımıza çıkan imaleye verilebilecek birkaç örnek şöyledir:

Maḥabbet tekyegāhunuñ fenā 'uryānyuz cānā
Lebüñ ḥelvāsmuñ ölümlüsi ḥayrānyuz cānā (Nuruosmaniye 4962, vr. 261b)

Ṭolular iḥilüp mest olsa 'aşıḳda bükā artar
Belī yārān olan yirde ider tuḡyānı mā artar (06 Mil Yz A 4228, vr. 41a)

Vezin gereği Arapça ve Farsça hecelerdeki uzun ünlüleri kısa ünlü; medli heceleri de bir kapalı hece değerine düşürmek (Saraç 2011: 106) olan zihâfî şair daha çok “î” sesinde ve mahlasında yapmıştır:

*Sükker sözünüñ biñde birin vaşf idemezler
Olsa nice yüz tūñ-i güyâ-yı feşâhat* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 13a)

*Öldürmek imiş gördüğünü çeşmine şan‘at
Ol hūñ-i bî-rahm u sitem-kâra ne dirsın* (Michigan 356, vr. 210a)

*Bir lebi sükker gamıyla ‘ıyşını telh idene
Sakî-i gül-ruh şarâb-ı hoş-güvâr eglencedür* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 51a)

*Bilmezem nice müyesser olur anı görmek
Gerçi zevküm yiridür Hâtemî şöbet-gâhı* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 271a)

Aruzda bazı heceler; ilki kapalı, ikincisi açık olmak üzere iki hece değerinde kabul edilmiştir. Bu tür hecelere medli hece, birleşik hece ya da bir buçuk hece denir (Saraç 2011: 103):

*Bu hüsñ ile bu şiveyle bu refâr u bu nâz ile
Güzelşin şühsın mevzûnsın serv-i dil-ârâsın* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 202b)

*Şafâ-yı rûh cânâ la‘l-i handânuñda kalmışdur
Mesîhâ şivesi nutk olup şânuñda kalmışdur* (Recaizade Ekrem 240, vr. 32b)

Vasl (=ulama), sonu ünsüzle biten bir kelimeyi, açık hece elde etmek ya da bir kapalı bir açık (=bir buçuk) hece değerinden tek kapalı hece değerine düşürmek için ünlüyle başlayan bir sonraki kelimeye bağlamaktır (Saraç 2011: 103). Hâtemî’nin birçok yerde vasl (=ulama) yaptığı görülmektedir:

*Leylî yirini itmiş iken her dil içinde
Mecnûnı göreñ anı şanur mahmil içinde* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 235a)

*Müşkildür el ol nahl-i pür-esmâra yitişmek
Âsân diñile dâmen-i dil-dâra yitişmek* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 159b)

Vezin gereği şeddeli bir harfi şeddesiz okumak (Saraç 2011: 107) olan tahfîfe Hâtemî de şiiplerinde başvurmuştur:

*Leţâfet gülsitâni zâhir itmiş nâz-perverdür
Hat-ı müşğîn-i cânân kim ruh-ı gül-fâmdan çıkmış* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 121b)

*Ögredür kebk-i hırâmâna reviş şivelerin
Dostum şive-i refâr ü kad-i mevzûnuñ* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 150b)

*Sever dil Hâtemî bir çeşmi cellâdı ki ‘uşşâkuñ
Kadin çeng eyleyüp kanını dökmek şimdi kânûnı* (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 319b)

Teskin,“vezin zarureti sebebiyle mısradaki hece fazlalığını gidermek veya açık heceyi kapalı heceye dönüştürmek için esasen harekeli olan bir harfi, sakın; yani cezmi ile okumak” anlamına gelir (Düzenli ve Bulak 2018: 159). Hâtemî'nin yazmış olduğu şiirlerinde bu uygulamaya örnek oluşturabilecek bazı beyitler şunlardır:

Büt-kede itme hayâlât-ı şanemlerle velî
N'eyler ey 'âşık derûn-ı Ka'be-i 'ulyâda Lât (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317a)

N'ola aldıysa menzil tîr-i âhum ey kemân-ebri
 Gelen meydâna merdâne komadan bir nişân gitmez (06 Mil Yz A 7981, vr. 53a)

Tîrgerlerle kemânkeşler[e] şor **n'itdügini**
 O kemân ile o tîrûn yine [ey] âfet-i cân (Arkeoloji Müzesi 861, vr. 40a)

Ayrıca şairin bazı mısralardaki sözleri vezinle uyumlu hâle getirmek için değiştirdiği görülmektedir:

Seyr-i bâzâr-ı **Sitanbul** ne güzel 'âlem olur
 'Arz ider hüsni metâ'ın saña hübân şaf şaf (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 133b)

Devr-i gülde reşk-i cennetdür fezâ-yı **Edrine**
 Dem-be-dem hüb olmada hüsni ü bahâ-yı **Edrine** (Enîsü'l-Musâmirîn, s. 165)

Lebüñ âb-ı hayâtından gel ihsân it yitiş Hızr ol
Sikenderveş anuñ ölümlüsi 'aştânyuz cânâ (Nuruosmaniye 4962, vr. 261b)

6.3. Kafiye ve Redif

Mısra sonlarındaki ses benzerliği olan kafiye, şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Kafiyenin şiir üstündeki bu etkisinden diğer şairler gibi Hâtemî de istifade etme yoluna gitmiştir. Şairin yazmış olduğu 179 gazelin hepsi kafiyeli olup bunların 109'u mürdef, 61'i mücerred, 4'ü mukayyed ve 5'i müesses kafiyelidir. Bu kafiye türlerine örnek teşkil eden bazı beyitler aşağıda gösterilmiştir:

Mücerred kafiye: Sadece revînin tekrarından meydana gelen kafiyelerdir (Saraç 2011: 140).

Dil ne hurrem olmağa mâ'îl ne **ğam**dan incinür
 Ne şafâ-yı hâtır ister ne **elem**den incinür (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 37a)

Ne câm-ı mey gibi 'âlemde mir'ât-ı **şafâ** vardur
 Ne ruhsârûñ gibi âyine-i giti-**nümâ** vardur (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 318a)

Mürdef kafiye: Revîden önce ridf (=â, û, î) bulunan kafiyelerdir (Saraç 2011: 140).

Dil-i şeydâya itse biñ cefâ **cânâne** incinmez
 Ne deñlü kılsa taḥḳîri gedâ **sultân**a incinmez (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 105a)

Yile virdüm âh ile çarḥ-ı **berin**üñ minnetin
 Seyle şaldum eşk ile rüy-ı **zemîn**üñ minnetin (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 193a)

Mukayyed kafiye: Revî ve kayddan meydana gelen kafiye türüdür (Saraç 2011: 140).

*Himmetüm rahşınıñ itse şerer-i na'li **dirahş**
Tevsen-i çarh-ı mu'allâya ola kevkebe **bahş*** (Mustafa Con A 686, vr. 92b)

*Şalınursa nâz [u] şîveyle n'ola **aheste** gül
Beñzemişdür lâle-ruh bir dil-ber-i ser-**meste** gül*
(Ms. Or. Oct. 3652, vr. 173b)

Müesses kafiye: Revîden önce dahîl ondan önce de te'sîs bulunan kafiyedir (Saraç 2011: 140).

*Ey cebhesi nûr-ı ezel-i şubh-ı **sabâhat**
Vey kâkûli şâm-ı ebed-i Mısr-ı **melâhat*** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 13a)

*Beni öldürdi gör ol sîm **sâ'id**
Ne zer var elde ne fâli' **müsâ'id*** (Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317b)

Redif, revîden sonra gelen anlam ve işlev bakımından aynı ek, sözcük ya da sözcük grubudur (Saraç 2011: 138). Şiirlerde ahengi ve ritmik akışkanlığı sağlayan önemli bir unsur olan redifi, Hâtemî de şiirlerinin büyük çoğunluğunda kullanmayı tercih etmiştir. Şair, yazmış olduğu 179 gazelinin 26'sı dışında hepsinde redif kullanmıştır. Bu rediflerin 48'i ek+kelime veya kelime grubu hâlinde, 40'ı ek hâlinde, 65'i kelime veya kelime grubu hâlinindedir. Bu rediflerin teşkil edilme şekilleri aşağıda örneklendirildiği gibidir:

Ek hâlindeki redifler; "-ler, -dür, -muşdur, -umuz, -veş, -nuñ, -uñ, -lardan, -dan, -sın, -işme, -ına, -ma, -ya, -cesine, -i, -ledi..."

Ek+kelime veya kelime grubu hâlindeki redifler; "-ıyuz cânâ, -ı öp, -dan geç, -dur lâle ruh, -uñda kalmışdur, -den incinür, -a müşkildür, -üñ yiridür, -ı var, -ya çeker, -a koyar, -e sarmaşur, -i gör, -a katlanmaz, -dan gelmiş, -dan çıkmış, -lar salmış, -a sarmaşmış, -a yitişmek, -ı gözlerüñ, -da güzel, -a güzel, -e gönül, -e dil, -e gül, -e ne dirsın, -üñ minnetin, -uñ ucından, -ı severin, -i döne döne, -uñ aynına, -ı Bursanuñ, -yı Edrine, -a salındı, -den gayrı..."

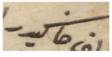
Kelime veya kelime grubu hâlindeki redifler; "gâhî râst gâhî kec, güç, yatur, üstindedür, arar, ditrer, tolaşur, yiridür, gözedür, bilmezlenür, vardur, eglencedür, artar, bî-haber, çeker, olmaz, gitmez, kalmaz, beñzer beñzemez, mültemes, nakş, ihtilât, saf saf, üsküf, o yok bu yok, âşık, senüñ, bülbül, ister gönül, aldum, iltem, döndürdi yüzün, mevzûn, koynna, içinde, üstine, sîne, üzre, dîde, olmaya, olsa, ehli, kulak çekdi, bir yüzden dahı..."

Şiirlerinden Örnekler⁴Kaside⁵1.⁶

Kaşide-i Hâtemî Berây-ı Sultân Selîm Hân Tâbe Şerâh
Her Mışra'ında Tîr ü Kemân İltizâm Olunmuşdur

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. 'Alemlî tîrine ol kaşî kemân itdi nişân
Oğıdır tîr-i kaçâ kaçavs-ı kaderdür o kemân
2. Tîri⁷ şeh-bâz-ı kaçâdur o kemân şîr-i kader
İtdi ol tîr ü kemân yir ü gögi⁸ tolu figân
3. Nice cân kırtarayın tîr ü kemânından anuñ
Tîri⁹ 'akreb o kemân bir iki başlu şu' bân
4. Câna toğrulduğı tîri o kemân ile bu kim
Tîri Yüsufdur anuñ oldı kemânı mîzân
5. Çekilür idi kemânıñ işi ol tîr işler
Yine gör elde kemân tîr-i hevâda perrân
6. Çekdi çevirdi kemânın ele aldı tîrin
Elledi yine birez tîr ü kemânın o cân¹⁰
7. Elif ol tîr ü o kaç nün kemân
Görmedük tîr ü kemânı dağı bu resme 'ıyân¹¹
8. Bağrı âhen o kemânıñ gözi kanlı tîrûñ
Nice yârûñ umıla tîr ü kemânından amân
9. Ğamzesi tîri ile kaçî kemânın göricek
Hayrete vardı kemânîler ile tîr-i kemân¹²

⁴ Bir makale hacmini fazlasıyla aşacağı için şairin tespit ettiğimiz manzumelerinden bir seçki oluşturulmuştur. Bütün manzumelerinin bir arada olduğu kitap çalışmamızı yakın bir zamanda yayımlamayı düşünüyoruz.

⁵ Bu çalışmada ihtiva ettiği şiir sayısının fazlalığı itibarıyla Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652 arşiv numaralı *Mecmû'a-i Nezâ'ir* için BDK kısaltması kullanılmıştır.

⁶ *Mecmû'a-i Eş'âr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962, vr. 179b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 861, vr. 40a; Bu kasidenin matlaı, Kâbilî'nin *Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr*'ında da (Gürbüz, 2018: 195) geçmektedir.

⁷ tîri: tîr N. 4962.

⁸ yir ü gögi: yiri gögi A. 861.

⁹ tîri: tîr N. 4962.

¹⁰ Bu beyit, N. 4962'de bulunmamaktadır.

¹¹ Bu beyit, N. 4962'de bulunmamaktadır.

¹² kemân: girân A. 861.

10. Tîri yabana atup çekdi kemândan elini
Göricek tîr ü kemândan o kemānuñ dil ü cān¹³
11. Tîri¹⁴ bir rāst elifdür o kemān nūn-şıfat
Var imiş tîr ü kemānında da cānān gibi ān
12. Tîri bir seyfi-i pervāz¹⁵ kemānı aña bāl
Ne güzel bāl o kemān tîri ne şāhīn
13. Nice hūnī diyeyüm tîr ü kemānına anuñ
Bir kolu kanlu durur tîrveş ol tîr-i kemān
14. Hāvı-ı şeh yok gibi ol kaşı kemān gamzesi tîr
Ol kemān tîri ile ‘ālemi itdi vîrān
15. Eline tîr ü kemān alduğı dem Şāh Selīm
Nice şeh tîr ü kemānını şikest itdi hemān
16. Meh-i nev oldı kemānı vü ‘Uṭārid tîri
Mā’il-i tîr ü kemān olalı ol şāh-ı cihān
17. Ne kadar kudret olur¹⁶ tîr ü kemānuñ ki şehā
Ol kemān tîrine oldı dü-cihān bir meydān
18. Meh-i nev tîrüne peykān o kemān şemsesi şems
Şa‘şa‘a tîr-i zer-endüd o kemān şems-nişān
19. Murğ-ı zerrīndür o tîr ü o kemān ne yāhūd¹⁷
Nesr-i ṭā’irdür o tîr ü meh-i nevdür o kemān
20. Bulalı tîr ü kemān zeyni zer-i ziver ile
O kemān pençe-i hūrşid aña her tîr-i benān
21. Tîr-i çarḥ ile kemānı felegi itdi şikest
Ol zer-endüd-ı kemān tîr-i mücevher peykān¹⁸
22. Ele al tîr ü kemān tahtuña geç kim sensin
Şāhib-i tîr ü kemān pādişeh-i taht-sitān

¹³ Bu beyit, N. 4962’de bulunmamaktadır.

¹⁴ tîri: tîr A. 861.

¹⁵ pervāz: pervāzi N. 4962.

¹⁶ Bu kelime, A. 861’de bulunmamaktadır.

¹⁷ tîr ü o kemān ne yāhūd: kemān-ı çarḥ yāhūd A. 861.

¹⁸ Bu beyit, N. 4962’de bulunmamaktadır.

23. Yıldırım okıdur ol t̄irle kemān¹⁹ kıavs-i kıuzah
O kemān²⁰ t̄irine kıarşı kıuramaz ra^c d-ı zamān
24. Biri birine girer t̄ir ü kemān gibi ^c adū
T̄irūñ a^c dāya kemāndan kııķup atılsa hemān
25. Gören altunlu kemānuñla²¹ siyeh t̄irūñi dir
Ol kemān āteş-i cān-sūz aña her²² t̄ir duĥān
26. T̄oķınur cānlarına t̄ir ü kemān-ı kıadrūñ
T̄irūñ a^c dāya kemāndan ola ķünkim perrān
27. Bezm-i rezm içre kemānçe o kemān [u] t̄iri²³
Ceng-i ĥarbi ķalar o t̄ir ü kemān nāle-künān²⁴
28. T̄irini nāy u kemān bezmine rezmūñ cev-r-bāb
T̄ir raķķāş u kemān anda yine dest-feşān²⁵
29. Nice medĥ itmeyeyin t̄ir ü kemānuñi şehā
Ol kemān t̄iri²⁶ baña Yūsuf ġayrıya sinān²⁷
30. Gerçi yok t̄ir ü kemān vaşfına ĥad l̄ik dilā
Medĥ idüp t̄ir ü kemānı okı bu şı^c ri revān
31. Bugün elmāsdan ol t̄ir ile ol mūy-ı kemān²⁸
^c Ālemūñ itdi kemāndārların t̄ire nişān
32. Meded ol kıaşı kemān ġamzelerin t̄ir ideli
Āhını t̄ir ü kıadin itdi kemān ĥalk-ı cihān
33. ^c Āşıķ öldürmek içün t̄ir ü kemān alsa²⁹ ele
Olur ey kıaşı kemān t̄irūñe s̄inem³⁰ kıalkān
34. T̄ir-gerlerle kemān-keşler[e] şor n'itdūġini

¹⁹ ol t̄irle kemān: ol t̄ir o kemān N. 4962.

²⁰ Bu kelime, A. 861'de bulunmamaktadır.

²¹ kemānuñla: kemān ile N. 4962.

²² her: ol A. 861.

²³ o kemān [u] t̄iri: o kemān t̄iri o t̄ir A. 861.

²⁴ nāle-künān: anda her ān A. 861.

²⁵ Bu beyit, A. 861'de bulunmamaktadır.

²⁶ t̄iri: t̄ir N. 4962.

²⁷ Vezin tutarsız.

²⁸ t̄ir ile ol mūy-ı kemān: t̄ir ile mūy-ı mestān N. 4962.

²⁹ alsa: alsañ A. 861.

³⁰ s̄inem: cānum N. 4962.

- O kemân ile o tîrûñ yine [ey] âfet-i cân³¹
35. Kesdigüm na‘l-i kızıl tozlu kemân tîr elif
Sîne pür tîr ü kemânla tolu bî-mişl dükkân
36. Bir kemândur iki çaşuñ aña her bir müje tîr
Oldı dil tîr-keş-i cân o kemâna kurbân
37. Tîrûñe tabla meh-i bedr ü kemân hâne felek
Tîr-i çarh öldürür ey çaşı kemân itme gümân
38. Göricek tîr-i müjeñle o kemân çaşlaruñı
Müşteri tîr oğın atdı yayın yaşdı hemân
39. Hâtemî menzilin aldı bu kemân ile bu tîr
Olmadı böyle dağı tîr ü kemân hiç ‘ıyân
40. Bu kemânı çekemez kimse bu tîri atamaz
Müntehâdur bu kemân tîri dürür toz çoparan
41. Vaşfını tîr ü kemânuñ ço du‘âya elüñ aç
Var iken tîr ü kemân gibi bugün ferr-zebân
42. El açup kul-ı kemân tîr du‘âyı idicek
Ol kemân tîrine hâ‘il olımaz kevn ü mekân
43. Nice kim ola şeb-i tîr ü kemân meh dilerin
Olasın tîr ü kemân şâhibi sulţân-ı cihân³²

Musammat

1.³³

Ġazel-i Şemsî Tahmîs-i Hâtemî

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

I

Yesün şemşirîñüñ zahmını Şirâzî vü Kirmânî
Alup bir bendüñe vir Yezd ü Ġazvîn ü Ġorâsânı
Buyur hâke berâber idelüm Tebrîz ü Kâşânı
Getürdi çünki bir bendüñ peyâm-ı fetḥ-i Şirvânı
‘İnâyet itseñ olmaz mı aña şehr-i Bedaḥşânı

II

Vücüd-ı düşmeni şemşîr-i hamuñ itdi nâ-peydâ

³¹ Bu beyit, N. 4962’de bulunmamaktadır.

³² 36-43. beyitler arası A. 861’de bulunmamaktadır.

³³ *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962, vr. 167b.

Dağıldı darb-ı tîğünle cünūd-ı haşm-ı nā-bīnā
 Kesüp ʿırķın göz açdurmadı tîğün anlara kaçʿā
 Şuʿā-ı tîğüni görmez senün huffaş-teg aʿdā
 Çekersin gözlerine karşı alursın Şifāhānı

III

Serāy-ı ʿadli yapduñ yıkdı dār-ı zulm-i fermānuñ
 Virüpdür kaçır-ı ʿadlün kesri çok tākına kisrānuñ
 Olur maʿmūr devründe harāb-ābādı dünyānuñ
 Yaparsın kalʿa-i kırşu yıkarsın kalbin aʿdānuñ
 Alursın husrevā Kāşān ile yab yab Horāsānı

IV

Peleng-efgen-dilāversin bugün meydān-ı rezm içre
 Muzaffer bir ğazanfersin yine şāhān-ı rezm içre
 Yürüdüñ hükmi-şāhen-şāhīyī dīvān-ı rezm içre
 Murāda vāşıl olduñ husrevā meydān-ı rezm içre
 Unıtdurduñ Selīm Hān ile sen Sulţān Süleymānı

V

Livā-yı Nuşret-ābādı hemişe ser-firāz eyle
 Şikār-ı haşma tūr-i himmeti şal şāh-bāz eyle
 Duʿā-yı seyfi her zaħma devādur çāre-sāz eyle
 Yüzüñi sür zemīne Haķķa sulţānum niyāz eyle
 Diyār-ı Rūm ile pür eyledüñ İrān u Tūrānı

VI

Öñünde Hātemīsi ölmeden eyler hāzer şanma
 O bir merd-i dilāverdür tarīķinden döner şanma
 Anı ʿayb olmasun bir cān fedādur bī-hüner şanma
 Yoluñda cān ile başını virmekden kaçır şanma
 Benüm rüh-ı revānum Şemsīnüñ sen cānısın cānı

Gazeller

1.³⁴

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Başımı kesse eger tîğ-i cefā
 Sevmeden yāri kesilmem kaçʿā
2. Aşıluyın ser-i küyuñda didüm
 Virmedi yār icāzet aşlā

³⁴ *Mecmūʿa-i Eşʿār*, Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah 315, vr. 167b; *Mecmūʿa-i Eşʿār*, Erzincan İl Halk Kütüphanesi 1492, vr. 82a; *Mecmūʿa-i Eşʿār*, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 13461, vr. 59b; *Mecmūʿa-i Eşʿār*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 110, vr. 121a; Bu gazelin matlaı, Kābilî'nin *Sulţān-ı Hübāna Münāsib Eşʿār*'ında (Gürbüz, 2018: 665) ve Peştelî Hisālî'nin *Metālî'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kaya, 2003: 113) geçmektedir.

3. Lebûn emsem didüm ol yâr³⁵ didi
Tuymasun kimse bu sırrı³⁶ ammâ
4. Hicr-i dendâni ile cânânuñ³⁷
Başuma geldi nice dürlü belâ³⁸
5. Kaçrece ‘aynuma gelmez bir dem
Hâtemî yaşuma nisbet deryâ

2.³⁹

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Maḥabbet tekyegâhınıñ fenâ ‘uryâniyuz cânâ
Lebûn ḥelvâsınıñ ölümlüsi ḥayrâniyuz cânâ
2. İdüpdür şems gibi tiğ-i ‘ışkuñ başumuz ğaltân
Maḥabbet şehrinüñ biz bî-ser ü sâmaniyyuz cânâ
3. Lebûn âb-ı ḥayâtından gel iḥsân it yitiş Hızr ol
Sikenderveş anuñ ölümlüsi ‘atşâniyyuz cânâ
4. Ser-i teslîmi çoç gibi kuduğ yoluñda cân ile
Cemâlün ‘ıyd-ı adḥâdur anuñ kurbâniyyuz cânâ
5. Tapuñ ‘İsî lebûn ser-çeşme-i cândur bu ḥikmetdür
Biz anuñ Hâtemîveş şimdi bî-dermâniyyuz cânâ

3.⁴⁰

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Sözlereñ reşk-i şekerdür dişlereñ ḥabb-ı nebât
Ḥaṭṭ-ı la‘lün âyet-i iḥyâ lebûn âb-ı ḥayât
2. Muṭrib-i gül-çihre olmuşdur ḥavâle üstine
Bezm içinde kâmeti çeng olmasun mı iki kat
3. Kurtara naṭ‘-ı vücuduñ şâhını açmazdan
Bir oyunla şalmadan leclâc-ı devr üstine at

³⁵ yâr: yâre E. 1492.

³⁶ kimse bu sırrı: bu sözi kimse K. 13461, 06 Hk 110, Ç. 315.

³⁷ cânânuñ: ol yârüñ E. 1492.

³⁸ dürlü belâ: derd ü belâ E. 1492.

³⁹ Atik Gürbüz, İncinur. (2018). *Mecmû‘atü’l-Letâif ve Sandûkatü’l-Maârif*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 13.09.2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57123.mecmuatul-letaif-ve-sandukatul-maarifpdf.pdf?0>, s. 52; *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962, vr. 261b.

⁴⁰ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317a; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisâlî’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir* inde de (Kaya, 2003: 194) geçmektedir.

4. Büt-kede itme hayālāt-ı şanemlerle velî
N'eyler ey 'aşık derün-ı Ka' be-i 'ulyāda Lāt
5. Ğavş-ı a' zāmda olursa bu muhîṭ-i 'ışkda
Ḥātemî kimdür bulan deryā-yı hayretten necāt

4.⁴¹

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Benüm ārām-ı cānum saña kim dir kim cefādan geç
Budur maqşūdumuz bil ki gehî semt-i vefādan geç
2. Degül bir lahza ḥālî şūr u şerden bezm-i dünyānuñ
Şafālar sürmek isterseñ şarāb-ı dil-güşādan geç
3. Çalarsın ehl-i 'ışkı yāre şemşir-i nifāk ile
Raķibā isterin Allāhdan tīg-i każādan geç
4. Bülend it himmetüñ ğāyet olursa ṭālî' üñ hemçün
Girüp eninle şüfî çenber-i çarḥ-ı dü-tādan geç
5. Dilerseñ vuşlat-ı nāma irişmek Ḥātemiāsā
Ḳo benlik i' tibārın bî-ḥod ol cām-ı şafādan geç

5.⁴²

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Şafā-yı rüh cānā la' l-i ḥandānuñda ḳalmışdur
Mesihā şivesi nuṭḳ olup şānuñda⁴³ ḳalmışdur
2. Devātuñ eyleseñ dīvāneāsā n'ola der-zencir
Yazup yañulmayup hep itdigün yanuñda ḳalmışdur⁴⁴
3. Gönül zülfünde göz çāh-ı zenaḥdānuñda ḳalmışdur
Bir iki bendedür zencir ü zindānuñda ḳalmışdur⁴⁵
4. Degül şāhî beñekler cāme-i zerrinüñ üstinde
Eli her dād-ḥ'āhuñ belki dāmānuñda ḳalmışdur

⁴¹ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 317a; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisālî'nin *Metālî'ü'n-Nezâ'ir* inde de (Kaya, 2003: 257) geçmektedir.

⁴² *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 22b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1972, vr. 216b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Rezaizade Ekrem 240, vr. 32b; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisālî'nin *Metālî'ü'n-Nezâ'ir* inde de (Kaya, 2003: 798) geçmektedir.

⁴³ nuṭḳ olup şānuñda: nuṭḳ u leb ü şānuñda A. 240, bu beyit, 3652'de bulunmamaktadır.

⁴⁴ Bu beyit, BDK'da bulunmamaktadır.

⁴⁵ Bu beyit, A. 240 ve T. 1972'de bulunmamaktadır.

5. Garihler şanma gîsü-yı dil-âvîzünde piçide
Gönüller bağlanup zülf-i perişânuında qalmışdur
6. Görinen beñ degül haddünde ‘ aks-i merdüm-i çeşmüm
Senüñ âyîne-i ruhsâr-ı tâbânuında qalmışdur⁴⁶
7. Degül na‘ l ü elifler Hâtemî sineñdeki yir yir
Belâ ser-pençesi çâk-i girîbânuında qalmışdur

6.⁴⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Ser-i kūyuñ[da] idinürse gönül cā yiridür
Ehl-i [dil] dirse aña cennet-i tûbâ yiridür
2. Gün gibi ‘ arz-ı cemâl eyleyicek çın seher
İtse ‘ aşıkları kūyında temâşâ yiridür
3. Vaşf-ı la‘ l şeker-i neyünde bulup tâze zemîn
Dise bir şi‘ r-i teri tûṭṭ-ı güyâ yiridür
4. Ruḥ-ı gül-günına hem-reng imiş ol gönçe-lebüñ
Başlar üzre tutilursa gül-i ra‘ nâ yiridür
5. Şûret-i şevke nazar kııl ele cām-ı mey alup
Gösterürse anı âyîne-i şahbâ yiridür
6. Bir nefesde nice biñ mürdeyi ihyâ eyler
Dehen-i yâre disem mîm-i Mesîhâ yiridür
7. Hâtemî ol şeh-i bi-dâda yine kendinden
Âsitânına varup eylese şekvâ yiridür

7.⁴⁸

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Tölular içilüp mest olsa ‘ aşıkda bükâ artar
Belî yârân olan yirde ider tuğyâni⁴⁹ mâ artar

⁴⁶ Bu beyit, A. 240 ve T 1972’de bulunmamaktadır.

⁴⁷ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 44a; Bu gazelin matlai, Kâbili’nin *Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş‘âr*’ında (Gürbüz, 2018: 1043) ve Peşтели Hisâli’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir*’inde de (Kaya, 2003: 364) geçmektedir.

⁴⁸ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 54a; *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4228, vr. 41a; Bu gazelin matlai, Peşтели Hisâli’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir*’inde de (Kaya, 2003: 528) geçmektedir.

⁴⁹ tuğyâni: tuğyân 06 Mil 4228.

2. Ne ğam ey Yūsuf-ı hūsn ü bahā⁵⁰ ‘ āşıķ ziyād olsa
Ne deñlü müşteri ğoĝ olsa kālāda bahā artar
3. Pür eyle cām-ı rūḥ-efzāyı sākī bezme revnaķ vir
İçilse ṭolular meclisde zīrā kim şafā artar⁵¹
4. Devādur diyü şunsa nūş-dārū-yı lebin dil-ber
Nedür derdi dilüñ bilsem devā kılduķça dā’ artar⁵²
5. Zekāt-ı hūsnī ‘ uşşāķa taşadduķ eyle iḥsān it
Ķazālar red belālar def’ olur ḥattā du’ ā artar⁵³
6. Ser-i zūlfini kaṭ’ itse çerāĝ-ı hūsn olur rūşen
Kesildükçe başı şem’ -i şeb-ārānuñ ziyā artar
7. Keserseñ zūlfüñ ucın açılur ruḥsār-ı rüz-efzün
Bu rūşendür gice añılsa gün ey meh-liķā artar⁵⁴
8. Ğubār-ı ḥaṭṭ-ı la’ li Ḥātemī keyfin ziyād eyler
Şeker-āmiz olan esrārı yirseñ iştihā artar
9. Raķīb a’ dāsı ile oldı ol meh meblaĝa rāĝib
Gedālar manşıba dāḥil olınca irtişā artar⁵⁵

8.⁵⁶

Mef’ülü Mefā’İLü Mefā’İLü Fe’ülün

1. Ḥammāma girer ol gül-i nāzük bedeni gör
Pehlūsı temāşādur o billūr teni gör
2. Cān virse saña ṭuṭ’-i dil itme ta’ accüb
Ķo söyleyeni sözüñ işit söyleyeni gör
3. Bir māhuñ olup āy’me-i hūsnine nāzır
Dil-dādesi olursañ eger sende seni gör
4. Bī-’ıyş nice yār ile hem-şoḥbet olur dil
Şır tevbeleri bāde-i peymān-şikenı gör

⁵⁰ Yūsuf-ı hūsn ü bahā: Yūsuf-ı Mışr [u] bahā: BDK.

⁵¹ Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁵² Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁵³ Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁵⁴ Bu beyit, 06 Mil 4228’de bulunmamaktadır.

⁵⁵ Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁵⁶ *Mecmū’a-i Eş’âr*, Milli Kütüphanec Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7076, vr. 36a; Bu şiir “Adıgüzel, Niyazi. (2008). *Edimeli Ahmet Badı’nın "Riyâz-ı Belde-i Edirne" Adlı Eserinin Tezkire Kısmı*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 141.”de de geçmektedir.

5. ‘Aşık olalı Hâtemî ol mihr-i münîre
Zâ‘f ile hilâl itdi ğam u ğuşsa beni gör

9.⁵⁷

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Ne dem kim âhdan ol turre-i ‘anber-feşân ditrer
Yolar sünbül saçın yırtar yüzün gül bâğ-bân ditrer
2. Kaçan kim olsa bir hâl ile lertzân ol ten-i nâzûk
Düşüp bu renc ü tâba mûy-ı zülfi gibi cân ditrer
3. Karârı şabrı yok ‘aşık gibi ğâyet harâretten
Dem-â-dem üstüne pîrâhenüñ ey dil-sitân ditrer
4. Firâkuñla o dem kim eylesem feryâd-ı ‘âlem-ġîr
Sûziş-i na‘ram ile bu zemîn ü âsumân ditrer
5. Şoyınup şuya girse ol perî-peyker melek-sîmâ
Hâzân yaprağı gibi Hâtemî mihr-i cihân ditrer

10.⁵⁸

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Elinden kaşuñuñ ey meh⁵⁹ kurulmuş bir kemân gitmez
Öninden çeşmüñüñ bir dem hadeng-i cân-sitân gitmez
2. Tenümde şanma yir yir gök melâmet⁶⁰ senginüñ zaħmın
Maħabbet dâğıdur bunlar⁶¹ karası bir zamân gitmez
3. Felekde görinen şanma⁶² hilâl-i re‘y-i ğarrâdur
Nişân-ı nûn-ı na‘l-i esbi yârüñ⁶³ nice ân gitmez
4. N’ola aldıysa menzil tîr-i âhum ey kemân-ebür
Gelen meydâna merdâne komadan bir nişân gitmez
5. ‘Adem ‘âlem iki benderdür ey h̃âce gün olmaz kim

⁵⁷ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 32a; Bu gazelin matlaı, Peştelî Hisâlî’nin *Metâlî‘ü’n-Nezâ‘ir*’inde de (Kaya, 2011: 711) geçmektedir.

⁵⁸ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 98a; *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7981, vr. 53a; Bu gazelin matlaı, *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 1532, vr. 38a ve Peştelî Hisâlî’nin *Metâlî‘ü’n-Nezâ‘ir*’inde de (Kaya, 2003: 884) geçmektedir.

⁵⁹ ey meh: hergiz 06 Mil Yz A 7981.

⁶⁰ yir yir gök melâmet: gök yir yir melâmet 06 Mil Yz A 7981.

⁶¹ bunlar: anuñ 06 Mil Yz A 7981.

⁶² felekde görinen şanma: görinen şanma çarç üzre 06 Mil Yz A 7981.

⁶³ esbi yârüñ: esbidür kim 06 Mil Yz A 7981.

Birinden kâfile gelmez birinden kârbân gitmez⁶⁴

6. Cenâb-ı kaşr-ı yâre çıkmâğa ‘uşşâk ayak ayak⁶⁵
Benâtü’n-na‘şdan çarh üzre her şeb bir zamân gitmez
7. Maḥabbet âteşi yanar derûnum ‘ışk ocağıdur
Anuñçün Hâtemî benden bu âh-ı pür-duḥân gitmez

11.⁶⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Çeşm-i ḥançer-keş ki şan‘at aña âşüb u sitiz
Ġamze-i ‘âşîk-keş ammâ daḥı ḥünî daḥı tiz
2. Üstine yil esdügin dil istemez ol gül-ruḥuñ
Yoksa eylerdüm aña perr-i hümâdan bād-biz
3. Levḥ-i rüy-ı bî-mişâl-i yâre ressam-ı kazâ
Gör nice yüzden ğubâr-ı ḥaṭṭı kılmış ḥâk-riz
4. Kaşdı bu kim mâlikâne ḥükm ide cânâna şeyḥ
Bilmezin ol Yûsuf-ı ḥüsni ne şatmışdur ‘Aziz
5. Kimi gül-güneyle ra‘nâ kimi ğamla zerd-rû
Herkes bir güne reng itmekde çarḥ-ı reng-riz
6. Cevr-i bî-pâyânı terk it zulm-i bî-dâd eyleme
Yâduña gelmez mi şâhum ḥavf-ı rüz-ı rüste-ḥiz
7. Dilde şad küh-ı meşakḳat pâyda biñ ḥâr-ı derd
Hâtemî derbend-i ğamdan bulmadı râh-ı giriz

12.⁶⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Kâkülün ṭurreleri sünbül-i nâ-çide henüz
Ruḥların gülleri nev-reste vü püşide henüz
2. Yüzüne mihr-i cihân-tâbı nice beñzedeyin
Görmedi bir saña beñzer güzeli dide henüz

⁶⁴ Bu beyit, 06 Mil Yz A 7981’de bulunmamaktadır.

⁶⁵ cenâb-ı kaşr-ı yâre çıkmâğa ‘uşşâk ayak ayak: ayak ayak cenâb-ı kaşr-ı yâre çıkmâğa ‘âşîk 06 Mil Yz A 7981.

⁶⁶ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 102a; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisâlî’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir* inde de (Kaya, 2003: 919) ve Kâbili’nin *Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş‘âr*’ında da (Gürbüz, 2018: 684) geçmektedir.

⁶⁷ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 106a; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisâlî’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir* inde de (Kalyon, 2011: 1268) geçmektedir.

3. Kanı yüz tutmuş idi hüsn-i vefâya 'ahdüñ
Çeşm-i cân dîde-i dil nâzır ol ümmîde henüz
4. Olamaz açmağa bādı bugün āh-ı seherüm
Zülf-i tār-mārıda ser-beste vü bî-çide henüz
5. Görmedi dîde-i dil gülşen-i bāğ-ı cānda
Dehen-i tengi gibi gönçe-i nā-dîde henüz
6. Hâtemî görmedi bāzār-ı suhan şayrafin
Vezn-i tab'um gibi bir güher-i sencide henüz

13.⁶⁸

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Gören bî-pîrehan cānānı dir hāmmāmdan çıkmış
Muqaşşer ma'z-ı nāzıkdür ki ter bādāmdan çıkmış
2. Leṭāfet gülsitānı zāhir itmiş nāz-perverdür
Haṭ-ı müşgîn-i cānān kim ruḥ-ı gül-fāmdan çıkmış
3. Beni bir deftere ferzānelerle yazma ey gāfil
Dil-i dīvāne iḥrāc olmuş ol aqlāmdan çıkmış
4. Alay alay gelürler kūyuña hüccācdur 'uşşāḳ
Kimi Mışır u Yemenden kimi reh-i Şāmdan çıkmış
5. Girüp kūy-ı ḥarābāta melāmet ehli oldıysa
Begüm sen Hâtemîyi şanma neng ü nāmdan çıkmış
6. Nice güher nişār itmek olurdu pāy-ı memdūḥa
Eger zer vāşıl olsa kîse-i in'āmdan çıkmış

14.⁶⁹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Eylemiş 'ışḳ ile dil cân ile cānān iḥtilāṭ
İtmemişken laḥm ile dem cism ile cān iḥtilāṭ
2. Her perişān rüzgāruñ cem'ine şem' olma gel
Dinmesün dirseñ saña ey meh perişān iḥtilāṭ

⁶⁸ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 121b; Bu gazelin matlatı, Kâbilî'nin *Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr*'ında (Gürbüz, 2018: 766) ve Peşteli Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kaya, 2003: 965) geçmektedir.

⁶⁹ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 127a; İncinur Atik Gürbüz, age., s. 414.

3. Yārliḡ idüp ġam u ġuşşañ baña yār oldılar
Böyle itse idicek ey dōst yārān iḡtilāḡ
4. Şatmaz idi ‘ aşıḡın ol bī-vefā bir ānda
Ġayr ile bāzār idüp ḡılmasa her ān iḡtilāḡ⁷⁰
5. Unudıldı vü şikest olup⁷¹ perişān oldu hep
Dōstum ḡamı bu deñlü ‘ ahd ü peymān iḡtilāḡ
6. N’ola şı‘ r-i Ḥātemīye şāhum itseñ iltifāt
Ġāh olur kim mūr ile eyler Süleymān iḡtilāḡ

15.⁷²

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Der-i cānāna dizildi⁷³ yine yārān şaf şaf
Şāh işiginde olur niteki dīvān şaf şaf
2. Āsitānını temāşā idüñ ol pādşāhuñ
İki cānibde ḡurur zümre-i der-bān şaf şaf⁷⁴
3. ‘ Ālemi tīre nişān ide gibi ol ḡaşı yā
Oḡları oldu sadaġında çü müjġān şaf şaf⁷⁵
4. Seyr-i bāzār-ı Sitanbul⁷⁶ ne güzel ‘ ālem olur
‘ Arz ider ḡüsni metā‘ in saña ḡübān şaf şaf
5. Seni seyr itmek için ġülşene varsañ nāzır⁷⁷
Nergis ü süsen ü ġül⁷⁸ serv-i ḡurāmān şaf şaf
6. ‘ Azm ider çünki sefer ḡaşdına Sulḡān Selīm
Şaġda [vü] şolda durur nīze-ġudāzān şaf şaf⁷⁹
7. Olma me‘yūs ḡaḡādur şaḡın itmekle ġünāh
Raḡmet āyātını dirdi saña Ḳur‘ān şaf şaf⁸⁰

⁷⁰ Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁷¹ olup: oldu BDK.

⁷² *Mecmū‘a-i Nezā‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 133b; İncinur Atik Gürbüz, age., s. 467; *Mecmū‘a-i Eş‘âr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962, vr. 282a; Bu gazelin matlaı, Peşteli Hisālî’nin *Metālî‘ü’n-Nezā‘ir*’inde de (Kalyon, 2011: 102) geçmektedir.

⁷³ dizildi: derildi N. 4962, BDK.

⁷⁴ Bu beyit, *Mecmū‘atü’l-Letâif* ve N. 4962’de bulunmamaktadır.

⁷⁵ Bu beyit, N. 4962’de bulunmamaktadır.

⁷⁶ Sitanbul: Ḳaraman BDK.

⁷⁷ seni seyr itmek için ġülşene varsañ nāzır: seyri gör ol şehi ser-cümle selām ḡurmuş BDK.

⁷⁸ nergis ü süsen ü ġül: süsen ü zanbaḡ u ġül BDK.

⁷⁹ Bu beyit, *Mecmū‘atü’l-Letâif* ve N. 4962’de bulunmamaktadır.

⁸⁰ Bu beyit, BDK’da ve N. 4962’de bulunmamaktadır.

8. Bâyezîdîlerûñ alayı tağıldı olıcağ
 ‘Asker-i Hâzret-i Sulţân Selîm Hân şaf şaf⁸¹

16.⁸²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Sevdüğüm hûb durur sevdügi meh-rû da güzel
 Bî-bedel ikisi de o da güzel bu da güzel
2. Dirlemiş ‘ârız ise çeşme-i hurşîd-şifat
 Şu gibi pâk-beden kâmet-i dil-cû da güzel
3. Sîm-funduk gibi her bir ser-i engüşt laţîf
 Sâ‘id-i yâsemenâsâ ile bâzû da güzel
4. Pâylar deste-i gül kâkül-i ser-keş a‘lâ
 Başdan ayağa müselleme kaç ü gîsû da güzel
5. Hâtemî şanma hemân çihresi zîbâ o mehûñ
 İstedüğün gibi görseydün o pehlû da güzel

17.⁸³

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

1. Sînemde ki na‘l itdi beni tîğüñe⁸⁴ vâşıl
 Hâk söz dürür⁸⁵ ed-dâlü ‘ale‘l-hayri kefa‘il
2. Diñdürdi dilâ⁸⁶ şıklıgını nây u hezâruñ
 Bu deyrde nâlemle ceres⁸⁷ olalı yek-dil
3. Var her birinün ‘arşa-i sînemde nişâñı
 Ey kaşî kemân hâkîlerün alalı menzil
4. Dil mezra‘asın seyl-i gamuñ virdi harâba
 Şimden girü bu toğm-ı vefâdan ya ne hâşıl
5. Olmazdı gice meclisümüz gün gibi rüşen⁸⁸

⁸¹ Bu beyit, BDK’da bulunmamaktadır.

⁸² İncinur Atik Gürbüz, *age.*, s. 599.

⁸³ *Mecmû‘a-i Nezâ‘ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 165a; *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1972, vr. 311b; *Mecmû‘a-i Eş‘âr*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Rezaizade Ekrem 240, vr. 78a; Bu gazelin matlaı, Peştelî Hisâlî’nin *Metâli‘ü’n-Nezâ‘ir* inde de (Kalyon, 2011: 391) geçmektedir.

⁸⁴ na‘l itdi beni tîğüñe: nefl itse bıçağün baña T. 1972: na‘l eylese tîğüñ baña A. 240.

⁸⁵ hâk sözdür: cânâ n’ola T. 1972, A. 240.

⁸⁶ dilâ: bugün A. 240.

⁸⁷ ceres: derây BDK, A. 240.

⁸⁸ olmazdı gice meclisümüz gün gibi rüşen: rüşen idemez bezmümüzü bir şeb o mehsüz BDK.

Meh-rûlar eger Hâtemî olmasa meşâ' il⁸⁹

18.⁹⁰

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. 'Işık bir genc-i İlahî aña vîrâne gönül
Şevk bir bâde dil-i şâf aña peymâne gönül
2. 'Işık bir şem' ki anuñ ile münevver bu cihân⁹¹
Cân virür olmağa nâmûs aña pervâne gönül
3. Himmetünde şeref-i devlet-i Dârâya⁹² irer
'Işık-ı pâk ile eger kim ola hem-hâne gönül
4. 'Işık sırrı ki gülistân harem-i gonçesidür
Şanma anı güle ya açıla nâ-dâna gönül
5. 'Işık bir mîr ki zencîri yürür her yirde
Hâtemî çâre ne düşmiş aña⁹³ dîvâne gönül

19.⁹⁴

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Sâkı' gül-ruh bâde bî-gışş nây hûb⁹⁵ âmâde bezm
Bundan özge olmaz ey dil pür-şafâ dünyâda bezm
2. Zevk ile tıldı derûnum pür-ferahdur hâtırım
Ol⁹⁶ kadar virdi şafâ⁹⁷ ben 'aşık-ı nâ-şâda bezm
3. Na' ra-i mestânelerdür şanma peydâ şevkden
Zevki gör geldi hurûşa çeng ile feryâda bezm⁹⁸
4. Reşk-i gülzâr-ı İrem eyler şafâ vü zevk ile
Virse revnağ bir çemenzâr-ı behişt âbâda bezm

⁸⁹ meh-rûlar eger Hâtemî olmasa meşâ' il: ey Hâtemî encüm gibi cem' olsa meşâ' il BDK.

⁹⁰ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 166a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, OE_YZ_0593, vr.68a; Bu gazelin matlaı, Peştelî Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kalyon, 2011: 365) geçmektedir.

⁹¹ bu cihân: dü-cihân BDK.

⁹² dârâya: dârına BDK.

⁹³ aña: iki D.

⁹⁴ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 179b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 3795, vr. 3b.

⁹⁵ bâde bî-gışş nây hûb: nâyı ra' nâ bâde şâf BDK.

⁹⁶ ol: şol T 3795.

⁹⁷ şafâ: şafâyı BDK.

⁹⁸ Bu beyit, BDK'da bulunmamaktadır.

5. Bend ider⁹⁹ kayd-ı ta' alluğ zevkine olur esîr
 'Älemüñ sulţanı iken görse bir âzâde bezm
6. 'İşğdan hâlî olan dilde ne deñlü zevk ola
 Şûret-i bî-rûha beñzer Hâtemî bî-bâde bezm

20.¹⁰⁰

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Kıan bulaşsa kesicek başumı cânân eline
 Reşk ider anuñ o dem pençe-i mercân eline
2. Şeh-süvârum ser-i ğalţanuma öykündi diyü
 Aldı meydânda ğuyı yine çevġân eline
3. Göñlümüz almaz ele ol ruġ-ı gül oldu bahâr
 Bülbülin aldı nice serv-i ġurâmân eline
4. Şâġ ucında şanuram bir gül-i ġamrâ açılır
 Sâķî sâġar şunıcaķ ol gül-i ġandân eline
5. Mey-i rengîn-i ma' ânî kadeġidür bu ġazel
 Hâtemî varsa yaraşur şeh-i devrân eline

21.¹⁰¹

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Ol perî-rü ġüzelüñ oldu muķâbil yüzine
 Yine âyinenüñ ey dil ġörinür var ġözine
2. ġıaġ degüldür ġörinen âb-ı ' izârında velî
 Bî-vefâlık o mehüñ kir ġetürüpdür yüzine
3. Naġme-i nâleme dem-sâz ġeçinmezdi benüm
 Muķribâ ' üd eġer uymasa iller sözine
4. Naġl-i bâlâ-yı ġurâmânuña¹⁰² öykünmez idi
 ġimmeti ġaylı bülend olmasa servüñ özine
5. ġöremez küłġen-i şinemde olan âteşümi

⁹⁹ ider: olur T 3795.

¹⁰⁰ *Mecmû'a-i Eş'âr*, Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 2309, vr. 163a; Bu gazelin matlai, Peştelî Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kalyon, 2011: 937) ġeçmektedir.

¹⁰¹ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 319b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 812, vr. 42b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 3602/1, vr. 102b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 533, vr. 178b.

¹⁰² naġl-i bâlâ-yı ġurâmânuña: naġl-i bâlâsı ġurâmânuña 06 Hk 812.

Hâtemî girsem eger mankal-ı nâruñ gözine

22.¹⁰³

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Devr-i gülde reşk-i cennetdür fezâ-yı Edrine
Dem-be-dem hûb olmada hüsñ ü bahâ-yı Edrine
2. Âb-ı Kevşer hâki misk ü sengi sîm-i hâmdur
Ğayret-i Firdevs-i a' lādur binâ-yı Edrine
3. Teşnesin ihyâ ider dil mürdesine cân virür
Hızr u 'İsâ gibidir âb u hevâ-yı Edrine
4. Reşk-i murğân-ı gülistân-ı İremdür her biri
Nağmede her bülbül-i destân-serâ-yı Edrine
5. Güşe-i mey-hânesin Cem tahtına virmez bugün
Derd-keş bir rind-i mey-nüş-ı gedâ-yı Edrine
6. Leb-şeker âyîne-ruhlar bezmini peydâ ider
Tutîyân-ı nükte-güy-ı hoş-edâ-yı Edrine
7. 'Azm iderdi Tuncaveş olup revâne seyrine
Hân Selîm-i 'âdil ol fermân-revâ-yı Edrine
8. Tunca bir baħr-i revân ol şâh-ı dürr-i şâh-vâr
Bir şadef olmuş aña devlet-serây-ı Edrine
9. Mâverâ 'ü'n-nehrde hân olmadan haķan-ı Çîn
Yeg dūrür olmak gedâ-yı bî-nevâ-yı Edrine
10. Nüş-ı dârūd dur dem-i germâda her yaħ-pâresi
Zehr-i kâtildür egerçi kim şitâ-yı Edrine
11. Pâdişâh-ı heft-kışver eyleye gâhî nazar
Bu durur ancaķ cihânda müdde' â-yı Edrine
12. Ey gönül bir derde uğrarsın esîr-i 'ışķ olup
Hâtemî gibi olursan mübtelâ-yı Edrine

¹⁰³ Kazancıgil, R. (1996). *Abdurrahman Hıbrî Enîsü'l-Musâmîrîn (Edirne Tarihi 1360-1650)*. Edirne : Edirne Valiliği Yayınları, s. 165; Canım, R. (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları, s. 210-211.

23.¹⁰⁴

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Bize¹⁰⁵ şarrâf-ı suhan kaçma gel ey kâl ehli
Güft ü gûdan geçegör tâ olasin hâl ehli
2. Süst-pey olma tariķuñda gel ey sâlik-i râh
İremez menzil-i maķsûdına ihmâl ehli
3. Neye meyl eyleye dünyâya şeh-i mülk-i fenâ¹⁰⁶
Mâlımı mâr görür bir gün olur mâl ehli
4. Genc-i Kârûn u cihân salţanatın hîç bilür
Künc-i faķr içre müsellemlen olan iķbâl ehli
5. Hırkası pâresine atlas-ı çarhı şaymaz
Hâtemî künc-i kanâ' atde¹⁰⁷ olan şâl ehli

24.¹⁰⁸

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' İlü Fâ' ilün

1. Yâre şorınca şive-i kad-i nihâlini
Didi gel itme baña kıyâmet su'âlîni
2. Kaddine ney-şeker dir ise yiri var dur[ur]
Helvâci-zâdenüñ gören ol yâl ü bâlini
3. Derdüñle şöyle hastedür ey cân tabîbi kim
Dârü'ş-şifâ-yı gamda dilün şorma hâlîni
4. Hicrinde var iken nice dürlü şafâ anuñ
Kim diyebile hâlet-i zevķ-i vişâlîni
5. Tiğ-i sitemle Hâtemî mazlûmı öldürüp
Yazuķdur alma boynuña şâhum vebâlîni

25.¹⁰⁹

¹⁰⁴ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 264b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Üniversite A. 26, vr. 10b; Bu gazelin matlaı, Peşteli Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kalyon, 2011: 1182) geçmektedir.

¹⁰⁵ bize: bizüz DTCF 26.

¹⁰⁶ şeh-i mülk-i fenâ: şehâ mülk-i fenâ DTCF 26.

¹⁰⁷ kanâ' atde: ferâgatde BDK.

¹⁰⁸ *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7981, vr. 10b; Bu gazelin matlaı, Peşteli Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kaya, 2003: 620) geçmektedir.

¹⁰⁹ *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652, vr. 283a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4277, vr. 42b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Al tūṭīdür dilā ol ğonçenüñ ğüyā lebi
Jāleveş dendān ise aĝzında sükker¹¹⁰ leblebi
2. Āsumān ol şāh-ı ħüsnüñ āsitānı olmasa¹¹¹
Her gice ķanda bulurđı bunca sīmīn kebkebi¹¹²
3. Cāmi'-i ħüsn içre ķudretden yanar ħürşidveş
Nürdan ķandīle dönmişdür münevver ğabğabı¹¹³
4. Ķaṭre-i eşķ ise ter āhum şerārı āteşi
Yaşum ile āhımuñ bir dem barışmaz¹¹⁴ kevkebi
5. Ĥātemīye şi' r emr eyler ğör ol sultān-ı ħüsn¹¹⁵
Mür ile şan ğüft ü ğü eyler¹¹⁶ Süleymān beni

Beyitler1.¹¹⁷*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

Ķaşduma bil baĝlayup ol tıĝ-i bürrān bend bend
Ben helākini diler kim ide her an bend bend

2.¹¹⁸*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

Sen ṭururken mihr ü māha baķmış ey ħürşid-ĥad
İsterüm Ĥaķdan çuķurında bula ehl-i raşad

Kütüphanesi, T 3725, vr. 95a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 685, vr. 177b; Bu gazelin matlaı, Peştelî Hisālî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde de (Kalyon, 2011: 1199) geçmektedir.

¹¹⁰ jāleveş dendān ise aĝzında sükker: jāleveş dendānlar aĝzında sükker 06 Mil 4277: jāleçşādur o rengīn lebde şeker T 3725, Aemnz 685.

¹¹¹ olmasa: olmaya T 3725.

¹¹² kebkebi: leblebi Aemnz 685.

¹¹³ T 3725 ve Aemnz 685'de şü beyit bulunmaktadır: Bāĝ-ı ħüsne ĥavz-ı billürīdür ol çāh-ı zekān/Bir ĥabāb-ı şāfidür anuñ lebinde ğabğabı.

¹¹⁴ barışmaz: alışmaz 06 Mil 4277.

¹¹⁵ Ĥātemīye şi' r emr eyler ğör ol sultān-ı ħüsn: ol perinüñ Ĥātemī la'line el şunmuş raķīb T 3725, Aemnz 685.

¹¹⁶ mür ile şan ğüft ü ğü eyler: mührini şan dīve aldurmış T 3725, Aemnz 685.

¹¹⁷ Bilge Kaya, *Hisālî Hayatı-Eserleri ve Metâliü'n-Nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi: İnceleme-Metin*, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003. s. 308.

¹¹⁸ Bilge Kaya, *agt.*, s. 318; Mehmet Gürbüz, *age.*, s. 485; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 2309, vr. 163a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 398, vr. 6b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 533, vr. 178b.

3.¹¹⁹*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

Meger ol müşteri-ṭal' at bugün hürşid-i ṭali' dür
Ki envâr-ı sa' âdet cebhe-i pâkinde lâmi' dür

4.¹²⁰*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

Ögersen ög egerçi bî-bedeldür sîne-i dildâr
Benüm ammâ ki ruhsârına hüsni-i i' tîkâdum var

5.¹²¹*Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün*

N'eyler zebân-ı tâzeyi pîr-i kühen-maḳâl
Cârî olan dilinde kelâm-ı ḳadîmdür

6.¹²²*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

Ruḫı şevḳiyle itdi ol şanem dilde nihân âteş
Meded bir nâ-müselmân Ka' beye urdı nihân âteş

7.¹²³*Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün*

Tîḡ-i reşkin n'ola tîz eyler ise aḡyârũ
Her gelen taşu baña seng-i feraḫdur yârũ

8.¹²⁴*Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün*

Baḳmaduñ dün baña şiveyle geḫüp cilve-künân
Revişi ḫüblaruñ bu mîdur ey serv-i revân

9.¹²⁵*Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün*

¹¹⁹ Gürbüz, Mehmet. (2018). *Sultân-ı Hübâna Münasib Eşâr*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 10. 10. 2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58582,sultan-i-hubana--munasib-esarpdf.pdf?0>, s. 491.

¹²⁰ Sungurhan, Aysun. (2017). *Tezkîretü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 01.03.2019]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83504/kinalizade-hasan-celebi---tezkiretus-suara.html>, s. 322.

¹²¹ Adıgüzel, N. (2008). *Edirneli Ahmet Badi'nin "Riyâz-ı Belde-i Edirne" Adlı Eserinin Tezkire Kısmı*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 141.

¹²² Kılıç, Filiz. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 01.02.2019]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>, s. 631.

¹²³ Bilge Kaya, *agt.*, s. 291; Mehmet Gürbüz, *age.*, s. 693; *Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 10901, vr. 105a.

¹²⁴ Filiz Kılıç, *age.*, s. 631; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 2309, vr. 163a.

¹²⁵ Abuzer Kalyon, *Peştelî Hisâli Metâli'ü'n-Nezâ'ir (II. Cilt)*, *İnceleme-Metin*, Gazi Üniv. SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s. 797.

Ummazın mir'ât-ı dil bula şafâ şimden girü
Derdüme kâbil degül itmek devâ şimden girü

10.¹²⁶

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

N'ola bir niçe dem gelse ferâgat dîdeden 'ayna
O nür-1 çeşm ile şimdi şu şızmaz oldu mâ-beyne

Sonuç

Osmanlı'nın birçok alanda zirveyi yaşadığı bir dönem olan 16. yüzyılda birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da zirve yaşanmış ve bu dönemde yüzlerce divan şairi yetişmiştir. Bu yüzyılda yetişen şairlerden biri de aslen Edirneli olan ve asıl ismi İbrahim olan Hâtemî'dir. Şair önceleri Mâtemî olan mahlasını Şehzade Selim'in isteği üzerine Hâtemî olarak değiştirmiştir. Sipahi zümresinden olan şair, daha sonraları sipahilikten ayrılarak Arap ve Acem illerine seyahate çıkmıştır. Şehzade Selim'in musahiblerinden Turak Çelebi'ye defterdar olan Hâtemî, II. Selim tahta çıktıktan sonra padişahın müteferrikası olmuştur. Şair, 1004/1595-96 yılında Edirne'de vefat etmiştir.

Kaynaklarda şairin mürettep bir *Dîvân* sahibi olduğunun belirtilmesine rağmen şimdilik böyle bir eserin herhangi bir nüshasına ulaşılamamıştır. Ancak Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. Or. Oct. 3652 numarada kayıtlı bir nazire mecmuasında Hâtemî'ye ait bir dîvânçe yer almaktadır. Bu nüsha ile birlikte çeşitli tezkireler, biyografik kaynaklar ve mecmualarda da şaire ait birçok şiir kayıtlıdır. Yapmış olduğumuz taramalar neticesinde şaire ait 2 kaside, 2 musammat, 4 kıt'a, 179 gazel ve 61 beyit olmak üzere toplam 248 manzume tespit edilmiştir.

Şair, yazmış olduğu bu şiirlerde klasik Türk şiirinin mazmun, hayal ve benzetme unsurlarını çok iyi değerlendirerek farklı imajlar ve ifade şekilleriyle özgünlüğü yakalamasını bilmiştir. Nitekim şair hakkında bilgi veren tezkirecilerin ondan övgü ile bahsetmesi ve birçok şiir mecmuasında şiirlerinin yer alması da bunu teyit etmektedir.

Hâtemî, şiirlerini âşıkâne ve rindâne bir tarzda kaleme almış ve genellikle beşerî konulara değinmiştir. Şair, yaşamış olduğu dönemin dil anlayışına paralel olarak şiirlerinde akıcı, sade bir dil kullanmıştır. Onun bu hususta başarılı olmasında kullanmış olduğu deyimler ve atasözlerinin önemli bir rolü vardır. Bu dil malzemeleri dışında Hâtemî, yaşadığı dönemin dil özelliklerini yansıtan ancak bugün için arkaik özellik taşıyan bazı kelimeler ile ekleri de şiirlerinde kullanmıştır. Şiirlerinde 9 farklı aruz kalıbı kullanan şair, en çok remel bahrinin *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbını tercih etmiştir. Şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda redif kullanmış olan Hâtemî, kafiye olarak ise en çok mürdef ve mücerred kafiye tercih etmiştir.

Bu çalışma ile 16. yüzyıl divan şairlerinden olan ve kaynaklarda mürettep bir *Dîvân* sahibi olduğu bilgisinin yer almasına rağmen bu eseri günümüze ulaşmayan Hâtemî'nin çeşitli şiir mecmuaları ve biyografik kaynaklar taranarak oluşturulan dîvânçesinin tanıtımı yapılmış ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Farklı kaynakların

¹²⁶ Filiz Kılıç, *age.*, s. 631; Aysun Sungurhan, *age.*, s. 322; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 533, vr. 177b; Solmaz, Süleyman. (2018). *Gülşen-i Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 10.10. 2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733.ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>, s. 147.

taranması neticesinde şaire ait farklı şiirlere tesadüf etme ihtimali her zaman bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi 05.03.2018]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>.
- Adıgüzel, N. (2008). *Edirneli Ahmet Badi'nin "Riyaz-ı Belde-i Edirne" Adlı Eserinin Tezkire Kısmı*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Arslan, M. (2018). Divan Edebiyatında Şehirler Üzerine Yazılan Şiirler ve Bunlar Arasında Amasya Şiirleri. *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni* (s. 47-70). Amasya: (Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) Yayınları.
- Atik Gürbüz, İ. (2018). *Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 13.09.2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57123,mecmuatul-letaif-vesandukatul-maarifpdf.pdf?0>.
- Balçı, R. (Çev.) (2014). *Keşfü'z-Zunûn*, C. 2. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Canım, R. (1995). *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Düzenli, M. ve Bulak, Ş. (2018). "Aruz Vezninin Türk Şiirine Tatbikinde Başvurulan İmlâ/Telaffuz Tasarrufları ve Mahiyetleri", *SUTAD*, 43, s. 145-171.
- Gıynaş, K. (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 06.02.2019]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0>.
- Gürbüz, M. (2018). *Sultân-ı Hûbâna Münasib Eşâr*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 10. 10. 2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58582,sultan-i-hubana--munasib-esarpdf.pdf?0>.
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi 29.10.2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>.
- Kalyon, A. (2011). *Peşteli Hisâlî Metâli'ü'n-Nezâ'ir (II. Cilt), İnceleme-Metin*. Ankara: Gazi Üniv. SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaplan, Y. (2019). Belîğî ve Dîvânçesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, 359-448.
- Kaplan, Y. (2018). Dîvânî Meçhul Bir 16. Yüzyıl Şairi: Edirneli Tîğî ve Şiirleri. *Dede Korkut, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 16, s. 104-147.
- Kaplan, Y. (2010). Nihânî (İbrahim Çelebi) ve Gazelleri. *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5, Issue 4, s. 1271-1303.
- Kaplan, Y. (2016). 17. Yüzyıldan Bilinmeyen Bir Şair: Pravadili Aşkî ve Dîvân'ı. *Dede Korkut, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Balkanlarda Türkçe Özel Sayısı)*, Cilt 5, Sayı 9, s. 25-47.
- Kaplan, Y. (2009). Sâbit'in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri. *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4, Issue 4, s. 600-635.
- Kaya, B. (2003). *Hisâlî Hayatı-Eserleri ve Metâliü'n-Nezâ'ir Adlı Eserinin Birinci Cildi: İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kazancıgil, R. (1996). *Abdurrahman Hibri Enisül Musamirin (Edirne Tarihi 1360-1650)*. Edirne : Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

- Kılıç, F. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 01.02.2019]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>.
- Köksal, M. (2011). *Edirneli Nazmî-Mecma'u'n-Nezâ'ir, (İnceleme-Tenkitledi Metin)*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 01.02.2019]. e-kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-100879/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.html>.
- Özkan, F. (2019). "Mâtemî'nin Nesrû'l-Leâlî Tercümesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(91), 107-146.
- Peremeci, O. (1939). *Edirne Tarihi*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası .
- Saraç, M. A. (2011). *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Solmaz, S. (2018). *Gülşen-i Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 10.10. 2019]. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>.
- Sungurhan, A. (2017). *Tezkîretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: KTB. Yayınları. [Erişim Tarihi: 01.03.2019]. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/183504/kinalizade-hasan-celebi--tezkiretus-suara.html>.
- Yavuz, F. ve İsmail Ö. (hızl). (1975). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. C. 3. İstanbul: Meral Yay.

Yazma Eserler

- Mecmû'a-i Eş'ar ve Envâ-i Hutût*, Michigan Üniversitesi 356.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Üniversite A. 26.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Mustafa Con A 686.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 861.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Rezaizade Ekrem 240.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Bibliothèque Nationale de France, Supplement Turc 245.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Erzincan İl Halk Kütüphanesi 1492.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, OE_YZ_0593.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye 1565.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 1826.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 3725.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 3795.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 10901.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 13461.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 568.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 638.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 685.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 110.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 3602/1.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 812.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 533.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4228.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7076.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7981.

- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7981.
Mecmû'a-i Eş'âr, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4277.
Mecmû'a-i Eş'âr, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962.
Mecmû'a-i Eş'âr, Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 2309.
Mecmû'a-i Eş'âr, Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah 315.
Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1972.
Mecmû'a-i Eş'âr, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 398.
Mecmû'a-i Nezâ'ir, Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 3652.

